

Els badalonins i la revolta de juliol del 1909

Jordi Padró i Werner

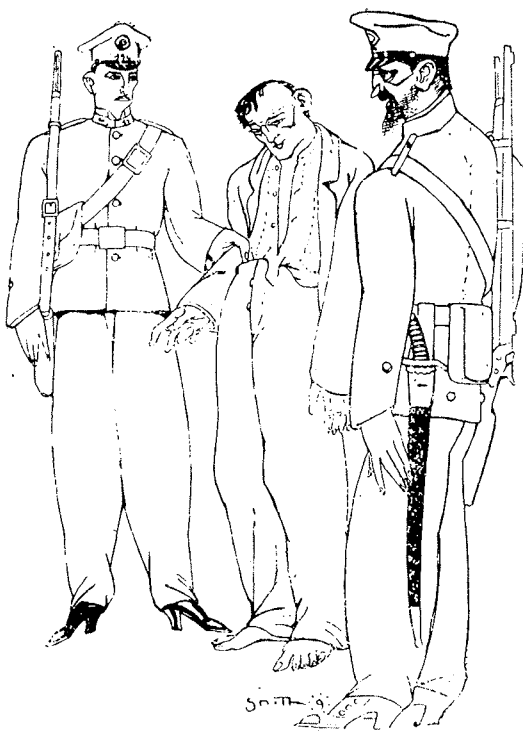
Fa setanta anys clavats, els nostres avis sortiren al carrer manifestant llurs inquietuds i fent molt enrenou durant una setmana anomenada tràgica o «sagnanta» per a uns, «gloriosa» segons d'altres.

Des d'una perspectiva històrica l'hem de considerar com una revolta popular, ni més ni menys. I per a examinar-la com a tal ens hem de referir, primer de tot a les circumstàncies en què s'insereix:

En començar el segle XX, la societat catalana està patint encara un procés d'adaptació al nou tipus de creixement suscitat per la industrialització. Aquest procés s'extrema a causa de la debilitat de la burgesia indígena, que no pot exercir amb allerament el seu paper de classe dominant perquè ni té el poder polític (i lògicament no controla els aparells repressors de l'Estat), ni ostenta la totalitat del domini econòmic (el capital estranger és considerable). Per tant, la burgesia, malgrat els seus intents d'assimilació del proletariat mitjançant l'extensió del sindicalisme groc (ateus obrers, cercles catòlics de treballadors...) i de la beneficència, no és capaç d'integrar a importants sectors de la societat. La conseqüència és que la lluita de classes esdevé radicalitzada i violenta.

Hem de repusar la idea que la immigració sigui la causa de l'extremisme dels enfrontaments socials a Catalunya. Des dels anys previs a l'Exposició Internacional

(1888) s'havia iniciat un corrent migratori cap a Barcelona i rodalies, procedent fonamentalment d'Aragó, València i Múrcia, però fins passat l'any 1910 no es produí un transvasament considerable. Si bé la

- No sé perquè m'han agafat; al cap d'avall per tirar desde un terrat.
 - ¿Y le parece á usted poco?
 - Veurá, com que'l mateix Maura deya que la revolució havia de ferse "desde arriba"...
- (del "Cu-cut")

precarietat de llur vida feia que la població immigrada estigués sempre predisposada a la rebellia i fos un factor d'ebullició social, aquesta, en el cas de Badalona, per exemple, no debia ultrapassar la cinquena part de la totalitat.

La realitat és que la combativitat de la classe obrera catalana fou un fet patent ja a mitjan segle XIX, en l'època societària. En l'inici de la nova centúria els obrers, connectats amb la petita burgesia radicalitzada, constitueixen un bloc molt actiu, bastant instintiu encara, però tendent a l'associació (l'any 1907 s'havia format la Solidaritat Obrera). La influència de l'ideari àcrata va en augment.

Els elements que incideixen en la revolta de 1909 són clars i significatius: es duen a terme en un moment de lleugera expansió de la burgesia catalana que contrasta amb l'empitjorament de la situació dels treballadors i motiven un enduriment de les relacions obrer-patró.

L'Estat centralista de la Restauració, amb el seu sistema d'alternància de partits, entra en crisi. L'exèrcit pateix una gran insatisfacció política i professional. El poble no acceptà el relançament d'una nova i il·lògica aventura colonial com era la guerra del Rif; tampoc el sistema classista de reclutament que feia que només hi acudissin els fills de les classes desposseïdes que no disposaven de les pessetes necessàries per a pagar la «quota de redempció».

El que en un principi era una convocatòria de vaga general en protesta per la guerra i la política de Maura, va esdevenir una revolta que no arribà a quallar per manca de direcció i canalització. Com en Josep Benet ha manifestat: «Entre altres raons, la setmana és tràgica perquè demostra la impotència de passar, en un moment donat, d'una revolta a la revolució. Les classes populars tenen la ciutat a les seves mans i no saben què fer-ne, no saben organitzar la revolució. En tota la setmana no surt ni un manifest, ni una crida, res (...)».¹

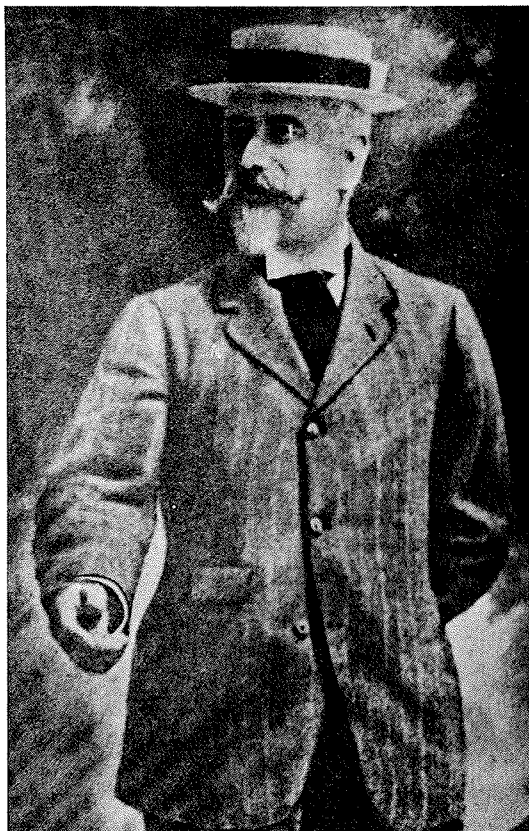
Els radicals lerrouxistes, que havien assolit el cim de la seva influència, no es

responsabilitzaren «oficialment» del moviment i van demostrar que la seva actuació havia estat una gran estafada als treballadors de Catalunya (a partir de llavors perden una àmplia base obrera). Ni la Solidaritat Obrera, ni els federals, ni els incipients sectors nacionalistes esquerrans (CNR) acceptaren tampoc assumir la direcció de la protesta.

La repressió fou dura i arbitrària: condemnes a mort, desterraments, tancada de sindicats i de les escoles laïques, suspensió dels periòdics progressistes... L'execució d'en Ferrer i Guàrdia, el fundador de l'Escola Moderna, injustament acusat de cap de la revolta, respon a la voluntat de la reacció de destruir tot l'ideari que ell representava.

El fet de la cremació d'esglésies durant l'agitació és fruit de l'actitud del clergat en aquells moments: «una església econòmicament agressiva, que explotava i feia la competència a les classes populars, que exercia un domini social a través de la beneficència, que propiciava l'esquirolatge, que atacava els esforços de formació i cultura obrera, que justificava el sistema social establert, que refermava les activitats insurreccionals dels sectors integristes (...)».²

Vistes les circumstàncies i el desenvolupament general dels esdeveniments, ens centrarem a Badalona, població que llavors tot just arribava a les vint mil ànimes, però que era ja un dels principals nuclis industrials de Catalunya. L'estructura social estava formada per una minoritària i absentista representació de l'alta burgesia (que acostumava a fer vida a Barcelona); una petita burgesia de fortuna variada i posició política; i una gran massa obrera (amb un relatiu pes dels immigrants, com ja hem vist), també amb ideologies diverses però força conscient i radicalitzada. Una mostra ens la dona la notícia que publicava la premsa local, el 10 de juliol: a l'acablat fabricant de productes químics Amadeu Cros (fill), quan baixava del tren, procedent de Barcelona, on vivia, li van ser engegats per darrera tres trets de revòlver. L'agressor,

Francesc Ferrer i Guàrdia, director de l'Escola Moderna, afussellat després dels aconteixements.

Soletat Villafranca, companya d'en Ferrer i professora de l'Escola Moderna, que fou desterrada a Alcañiz. "En la tarde del viernes de la setmana anterior la

guardia civil de nuestra ciudad detuvo en una torre de la riera de Tiana y trasladó a la vecina capital á la propagandista Srta. Soledad Villafranca, á un hermano y á una cuñada del director de la Escuela Moderna, de Barcelona, don Francisco Ferrer Guardia". ("El Eco de Badalona", 28-8-1909).

que era un treballador acomiadat va ésser detingut, i el ferit guarit a la mateixa estació.

L'ajuntament, que precisament s'havia constituït el primer de juliol, després de les eleccions parcials de maig, estava presidit per en Martí Pujol (reelegit com a batlle) que encapçalava la candidatura «solidària», configurada per la Lliga Regionalista, la Dreta (catòlics i carlins) i els Autonomistes Republicans, que sota el lema de «beneficència, instrucció i urbanització» pretenia una gestió administrativa «imparcial» que mantingués l'ordre burgès. Havien entrat també a «cà la Ciutat» dos representants de la candidatura «antissolidària» («de la Liga Popular y la

Casa del Pueblo»), estranya coalició pactada entre el cap dels radicals (Baldomero Sanmartín) i el dels monàrquics caciquistes (Joaquim Palay). Aquesta aliança, que provocà en les eleccions l'abstenció d'instructius i federals, havia esperonat una forta crisi en l'àmplia base del partit lerrouxista que començava a desenganyar-se de la política dels seus dirigents.

Els primers símptomes clars de mobilització contra la guerra tenen lloc el 20 de juliol: A la tarda en el ple municipal, i en un ambient d'expectació, la minoria «antissolidària» presenta una proposició «...para que se proteja a los mozos badaloneses que son llevados a Marruecos (...) puesto que muchos de los reservistas

Quinta de 1909

Centro de redenciones militares á cargo de D. Antonio Boxareu de Guadalajara, fundado en 1880, al amparo de toda legalidad y sometido á la resolución del Ministro de Fomento por la nueva Ley de Seguros.

Por 825 pesetas en un plazo y 850 en dos; pueden redimirse los mozos que antes del sorteo se suscriban en este centro. El mas antiguo y acreditado de cuantos se dedican á estas operaciones y el que más seguridades ofrece á sus contratados, cual lo demuestra el llegar pagado por redenciones de mozos, la cuantiosa suma de 17 millones 383,500 pesetas.

Se da también la garantía de depositar la diferencia del importe del contrato al de la redención, se aumentan otras 50 pesetas. Los depósitos se constituyen en casa del Banquero D. Pablo Gil, E. dillers, 97

Para contratar y mas detalles, dirijanse á recepción del Centro ó á los representantes D. José Alvarez y Felip.—Capellanes, 4, 1 José M. Almalí, Pasaje del Reloj, 3, 2.º P y D. Salvador Rovira y Bosch, San Francisco de Asis 31.—Badalona.

"El Eco de Badalona" "La República"

Dos significatius anuncis de la premsa badalonina del moment. La burgesia bancària s'aprofita de les quotes de redempció per extreure'n beneficis.

pen la part mitja del cóo, 500 milions tenen casa, 700 milions no més tenen covea y els 250 milions que resten viuen al aire lliure.

QUINTOS DE 1909

interessa conocer las especiales ventajas que ofrece el

"BANCO ARAGONÉS DE SEGUROS Y CRÉDITO,"
SOCIEDAD ANÓNIMA, domiciliada en Zaragoza, primera que ha implantado en España el Seguro de REDENCIÓN DEL SERVICIO MILITAR con completas garantías.

Esta Sociedad, la de mayor capital de cuantas practican el Seguro de QUINTAS, ha constituido, á disposición del Excmo. Sr. Ministro de Fomento, el depósito máximo de **Doscientos Mil Pesetas**, exigido por la nueva legislación sobre Seguros para responder del cumplimiento de sus contratos.

El "BANCO ARAGONÉS" ha ingresado en dos años, en las Cajas del Estado, y en concepto de redención, más de **un millón de pesetas**.

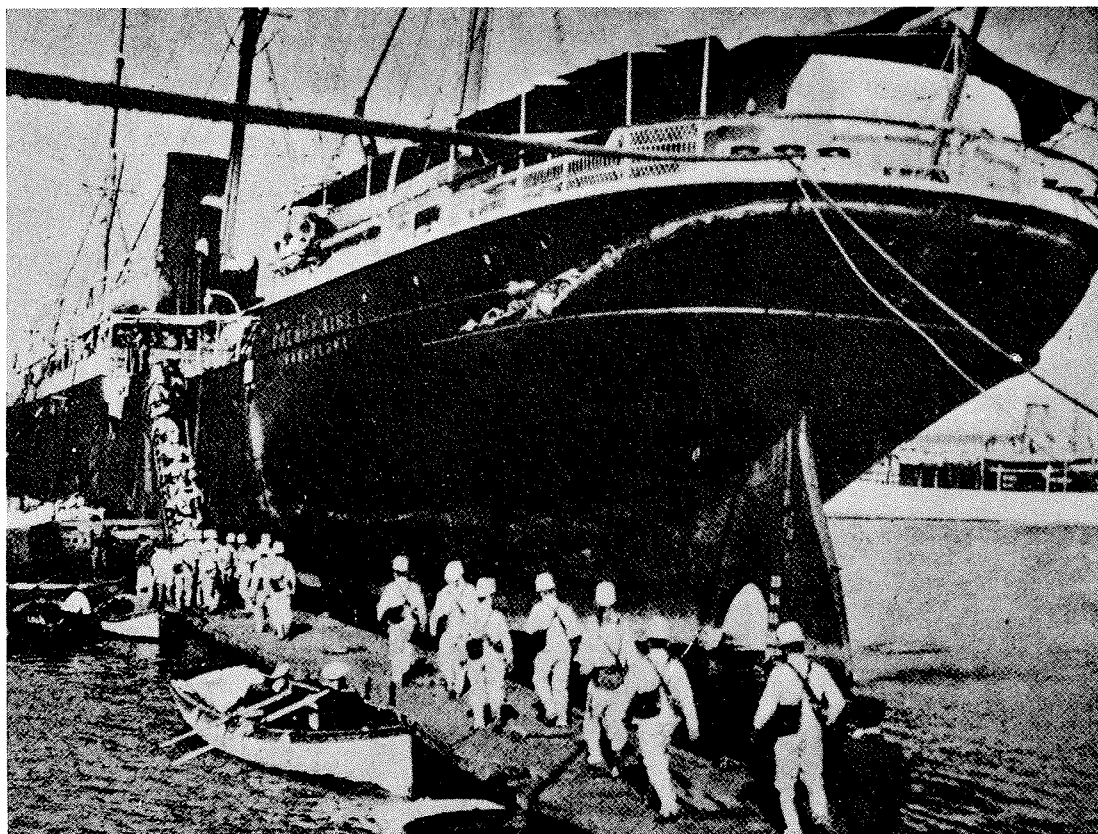
Subdirección Regional para Cataluña y Baleares:
LAURIA, 10, 1.º—BARCELONA
Agente en Badalona:
D. Joaquín Casals, S. Francisco de Asis, 26

OFICIAL Ó MEDIO OFICIAL CAJISTA

son padres de familias que con su jornal atendían a las necesidades de su hogar (...). En Sanmartín proposa també que «el Ayuntamiento se asocie a la campaña que se viene haciendo contra la guerra». La proposició va passar a la comissió per a ser estudiada. La sortida va concentrar l'atenció de gairebé 500 persones, reunides a la Plaça de la Vila (llavors del Duque de la Victoria).

A la nit es celebrà un miting organitzat per la Joventut Radical Instructiva «...presidiendo el diputado provincial don Ambrosio Carbonell, y haciendo uso de la palabra los señores Sánchez, Canal, Sanmartín y Pierre. Reunió grandiosísimo

entusiasmo. El local estaba atestado, así como había numeroso público en la calle de Santa Teresa y en la Rambla, en cuyos puntos tiene puerta la entidad. Una vez terminado el mitin organizóse una espontánea manifestación compuesta de unas 400 personas que se dirigió a la plaza del Duque de la Victoria. Los pórticos del Ayuntamiento se cerraron, y los manifestantes estacionáronse allí, dándose algunos gritos contra la guerra. Telefoneóse a la guardia civil de puesto en esta ciudad que al llegar disolvió la manifestación. En la entidad organizadora del mitin se recogieron firmas contra la guerra para llevarlas a la superioridad» («El Eco de Badalona», 24-7-1909). El «Gent Nova»

Embarcament de tropes al transatlàntic Buenos Aires.
"La Actualidad" 13-7-1909

del mateix dia afegeix que «abans de que sortissin de la Rambla, el president de la Joventut Radical Instructiva els arengà des del balcó de la societat per dissuadir-los de fer la manifestació, emperò que no ho aconseguí (...)), el que ens reafirma que la radicalització de la gent defugia el control dels dirigents polítics. Els fets específics de la revolta s'iniciaren el dilluns, 26 de juliol, a mig matí, quan va començar a estendre's la vaga, després que vinguessin piquets informatius de Barcelona. No havia arribat cap diari barcelonès, ni cap tramvia a partir de quarts d'onze. Es formaren grups diversos i alguns d'ells es van dirigir cap a la via fèrria, i aixecaren els rails i hi col·locaren troncs i els pals,

tallats, del telègraf. El pont d'en «Butifarreta» fou cremat, i el tren correu, aturat a l'estació, va haver de retornar cap al Poble Nou custodiat per la guàrdia civil. A primera hora de la tarda tingué lloc la invasió del convent dels frares, al carrer Sant Miquel. Aquesta és la versió d'un carmelita: «...al momento de prepararse la comunidad para ir a rezar vísperas, se oyó un ruido como infernal que hacían en la calle, llena completamente de gente del hampa y que llevaban muy malas intenciones, pues, por lo visto, querían prender fuego al convento. (...) En honor a la verdad es preciso hacer constar que las turbas que asaltaron nuestra casa de Badalona no fueron, salvo raras

excepciones, los nobles y piadosos hijos de esta creyente ciudad, sino gentes maleantes, venidas de no sé dónde, y seducidas por un hombre sin Dios y sin fe; y que fue un gran patricio badalonés, el Dr. don Baldomero Solá, quien, con bastón, en mano, en actitud y ademán medio amenazador, medio suplicante, arengó a la turba como él sabía hacerlo, a fin de que no se desmandaran, con lo que dio tiempo a los religiosos para que pusieran a salvo sus vidas y se evitara el que fueran profanadas las Sagradas Formas». Els revoltats, que no eren brivalls forasters sinó exaltats badalonins, apilaren imatges, matalassos, llibres, un harmònim i altres objectes, l'hi calaren foc. Arribà la guàrdia civil i efectuà les primeres detencions, entre elles la d'un jove de 15 anys (Santiago Blanch) Un fet remarcable és que, segons sembla, aquest va ser el primer establiment religiós assaltat en la setmana, ja que a Barcelona les consignes de cremar convents donades per alguns polítics radicals no començaren a circular fins al vespre o al dia següent. El fet que Badalona s'avancés als esdeveniments ens demostra que l'anticlericalisme, en alguns sectors populars era una realitat patent, susceptible d'escotar en forma força extremada.

A la tarda es succeïxen les topades entre carrabiners i manifestants. Són cremats o esbotzats diversos burots i garites de consum. Coincidint amb l'arribada d'un esquadró de cavalleria, es coneix la declaració d'estat de guerra.

Dimarts tingué lloc una manifestació de dones, les quals demanaven la llibertat dels presos (la important participació de les dones és una constant de la revolta, lògica si tenim en compte la sobreexplotació a què estaven sotmeses: salaris més baixos, pèssimes condicions de treball...). S'hi varen agregar alguns homes i nois fins arribar a un nombre aproximat de 2000 persones, que foren dissoltes al carrer de Mar per la cavalleria.

Dimecres és pregonat un enèrgic ban: absoluta prohibició d'anar en grups, encara que siguin de dos, i de situar-se en

balcons, terrats i teulades. Les càrregues continuen. A la nit una patrulla disparà al carrer Pietat contra un paísà (Ramon Tussell) que no havia respost a la intimidació de «l'alto», i resultà mort.

La normalitat no retornà fins dissabte, quan els obrers van anar a cobrar, ja que el dia anterior els fabricants, convocats per l'ajuntament, havien decidit pagar el jornal sencer als treballadors setmanals i la meitat, com a mínim als altres (la temença de la patronal devia ser molt gran). S'havia pres l'acord de tornar a la feina el dilluns. La vida ordinària es reprenia, o almenys en aparença, però començava llavors la repressió «oficial» (registres, detencions arbitràries...). Els dies següents serien tristos; àdhuc l'ajuntament va suspendre els actes de la Festa Major «...destinándose la cantidad que se votó para festejos a socorro de las familias pobres de los reservistas de esta ciudad que pelean en el Africa...». Les subscripcions obertes «para obsequiar a los hijos de Badalona que pelean en el Rif» foren diverses: els badalonins «d'ordre» van recordar de sobte que hi havia «pobres» lluitant al Marroc «per a fer gran la Pàtria».

NOTES

1. Josep Benet, en una Taula Rodona publicada per «L'Avenç», n.º (maig 1977), p. 52.
2. G. Barbat i Jordi Estivill: **L'anticlericalisme en la revolta popular del 1909**, en «L'Avenç», n.º 2 (maig 1977), p. 37.
3. P. Basilio de San José: **Monografía de la fundación del convento carmelitano-teresiano de Badalona**, Barcelona 1931, p. 15-16.

BIBLIOGRAFIA

A més de les op. cit.:

José Brissa: **La Revolución de Julio en Barcelona**, Barcelona 1910.

Joan Rosàs: **L'ensenyament a la Badalona de principis de segle (...)**, en «Amistat», n.º 82 (febrer 1977).

Biblioteca de la Caixa, de Badalona. Secció de premsa local.